

ПРИЛОГ РАЗМАТРАЊУ ОБРАЗОВАЊА ДАРОВИТИХ ЗА РАЗВИЈАЊЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ И КОМПЕТЕНЦИЈА ЗА ПРОМЕНЕ У ДРУШТВУ

Резиме: У раду се посматра образовање даровитих и развој њихових компетенција у глобализирајућим друштвеним условима. Истражује се утицај промена у науци и технологији на садржај радне делатности, као и утицај људског фактора на продуктивност рада, његове компетенције и компетентност у тржишним условима конкурентске борбе. У овом контексту тражи се научно проучавање и сагледавање образовања човека – људског фактора најмање са два међусобно повезана становишта, образовања за различите човекове делатности и положаја и улоге човека у организовању те делатности.

Посматра се питање у којој мери се даровитост повезује са новим садржајима, с једне стране, а са друге, колико се у процесу образовања даровитих уважава значај раног дијагностификовања даровитости и то не само са становишта које то образовање има за појединце, већ и са ширег друштвеног становишта припреме елите у друштву као значајне претпоставке научно-техничког и хуманог образовања. Аутор се залаже за приступ компетентности и иновацији као основним парадигмама високог образовања, образовању обдарених које није насумично, него је нешто више и нешто другачије од збирне необичности или случајног исечка из науче дисциплине. У овом смислу знање је више од информације, *то је информација са одређеним значењима*.

Кључне речи: образовање даровитих, компетенције, високо образовање, наука.

1. Проучавање образовања у савременом друштву па и даровитих као једног од многоаспектних проблема захтева његово проучавање у контексту развоја науке и њене примене у конципирању и остваривању друштвених промена. „Наука је најзначајнији духовни производ и највеће цивилизацијско достигнуће модерног доба” захваљујући чијем развоју човек данас „креира све сложенију и све савршенију технологију”¹, у којој долази до енормних промена које имају велику улогу и значај за укупан развој друштва, као и за промене различитог интензитета у појединим његовим сферама, посебно у сфери рада.² У том контексту ширило се и проучавање од односа образовања и продуктивности рада,³ до проучавања значаја образовања за компетентност и компетенције учесника у радном процесу, нарочито са повећањем улоге и

¹Зоран Ковачевић, *Сусрет и сукоб са науком*, Нови Сад, Универзитетска књига, 2014, стр. 9.

²Данило Ж. Марковић, Међузависност садржаја и карактера рада и значај њиховог проучавања у Социологији рада, *Зборник радова Филозофског факултета Универзитета у Нишу*, Ниш, Филозофски факултет, 1972, стр. 34–41.

³Данило Ж. Марковић, *Образовање за рад и продуктивност рада*, *Ревизија рада*, 2-3 (1984), стр. 42–44.

значаја људског фактора у вршењу радне делатности како у капиталистичком, тако и у систему социјалистичких односа у њиховој конкурентској борби као дрштвених система.⁴ Проучавање није губило од значаја са глобализацијом јер научно-технички прогрес представља у одређеном смислу и снажан и важан замајац развоја у планетарним размерама.⁵ У глобализирајућим друштвеним условима истражује се не само утицај промена на садржај радне делатности већ и утицај људског фактора на продуктивност рада, његове компетенције и компетентност у тржишним условима конкурентске борбе. У овом контексту тражи се научно проучавање и сагледавање образовања човека – људског фактора најмање са два међусобно повезана становишта, образовања за различите човекове делатности и положаја и улоге човека у организовању те делатности.⁶

Међутим, да ли ће и у којој мери даровитих бити повезано са новим садржајима образовања као јединственом процесу образовања и научно-истраживачког рада зависи и од раног дијагностицирања даровитих⁷ не само са становишта које то образовање има за појединце, већ и са ширег друштвеног становишта припреме елите у дрштву⁸ као значајне претпоставке научно-техничког и хуманитарног образовања. У оваквом промишљању компетентности и иновацији као основним парадигмама високог образовања, образовање обдарених није

[...] насумично, нити је бесконачно. Оно је нешто више и нешто другачије од збирне необичности или случајни исјечак из знанствене дисциплине, што га је на врх избацио управо дух времена, већ је повезано с образовним концептом који би желео видјети образовање као прилагодбу непомичних тема европске културе.⁹

У овом смислу знање је више од информације, *то је информација са одређеним значењима.*

Знање је више од од информације. Оно омогућује да мноштво података филтрирају они који имају информацијску вредност, али не само то: знање је општи облик прожимања својстава: спознати, разумети и тумачити. Знање није једноусмерено на сврху. Много се тога може знати, а питање је да ли је корисно.¹⁰

У овом смислу знање је интерпретација података с обзиром на њихову каузалност и њихову унутрашњу конзистентност. У овом смислу се *истина*

⁴Види: Данило Ж. Марковић, Глобализација и људски фактор, *Педагогија*, 1(2009), стр. 68–78 и Данило Ж. Марковић, Људски фактор у научно-техничком прогресу, *Зборник радова Друштвене науке, научно-техничка интелигенција у социјализму*, Ниш, 1987, стр. 61–75.

⁵Данило Ж. Марковић, Компетенција и компетентности основна парадигма тржишне економије, *Вестник Београдске више пословне школе струковних студија*, 1(2013), стр. 11–22.

⁶Данило Ж. Марковић, Право на различитост и рано дијагностицирање даровитих, *Зборник радова*, Вршац, 1999, стр. 127.

⁷Данило Ж. Марковић, Подстицање даровитих и стварање интелектуалне елите, *Зборник радова*, Вршац, 12(2009), стр. 77–83.

⁸Liessmann Konrad Paul, *Теорија необразованости – Заблуде друштва знања*, Zagreb, Naklada Jesenski i Trud, 2009, str. 18.

⁹Исто, стр. 25.

¹⁰Исто, стр. 27

јавља као подсистем за знање. У сазнавању, проучавању предмета проучавања, у његовом сазнавању могуће је запамтити многе чињенице и појмове. Међутим, памћење тих чињеница и појмова још увек није знање. Они постају знање тек када их је према логичким и каузалним критеријумима могуће међусобно повезати тако да омогућавају смислени однос проверљивим њиховим самоодносом. У овом смислу треба имати у виду и становиште по коме историјски подаци који се међусобно не повезују према логици историјских сазнања у њиховом контексту већ се групишу према политичким и емоционалним околностима не омогућавају научно закључивање већ формулацију идеолошких ставова често са негативним интонацијама.

На основу изложеног може се закључити да се знањем може сматрати смислени међуоднос између појмова који кореспондира са нетеоријским знањима као истинитим у њиховом логичкој каузалношћу и проверљивости његове истинитости. У контексту оваквог схватања знања могуће је разликовати више нивоа њиховог сазнавања између односа тих нивоа, али без оспоравања њихове (посебне) каузалности и логичке конзистентности и истинитости и могућности проверавања и немогућности супротстављања истинитости других историјских сазнања. Поједини облици сазнања не морају бити резултат образовања њихових творца, већ могу бити остварени и израз знативности, маштовитости и практичне вештине па и пословног инстинкта, какав је случај био и са стваралаштвом Едисона.¹¹

2. С обзиром на специфичности садржаја научно-истраживачког рада и видова активности који су на различите начине међусобно повезани, значајну улогу имају подстицаји за те делатности и њихова повезаност¹² не само у афирмацији науке као развојног фактора и то не само на универзитету¹³ већ и у широј дрштвеној заједници.¹⁴ У ствари, ако би ове разне аспекте са становишта заинтересованости даровитих за научно-истраживачки рад у најширем смислу речи који обухвата и разне иновативне активности, можемо резимирати да је за ту делатност недовољна диспозиција појединаца који се код њих може дијагностицирати и у раној младости у различитим узрастима. *Потребна и активност различитих друштвених субјеката да се та диспозиција развије и оплемени развијањем знативности за иновативну делатност и развијањем осећања значаја те делатности* за прогресиван друштвени развој и развијањем сазнања о великом значају које добија знање у друштву, због чега се означава и као друштво знања.

У контексту оваквог приступа и са становишта образовања даровитих (на које смо напред указали) *потребно је критички промишљати облике и*

¹¹ *Veliki intervjui (1865–1921)*, Београд, Liber Novus, 2015, стр. 38–39.

¹² Данило Ж. Марковић, Прилог разматрању (схватању) друштвених наука као развојног ресурса, Зборник *Наука значајан развојни ресурс*, Београд, 1986, стр. 99–106.

¹³ Данило Ж. Марковић, Улога универзитета у развијању научно-истраживачког рада у привреди, *Универзитет данас*, 3-4(1987), стр. 26–29.

¹⁴ Данило Ж. Марковић, Оспособљавање младих високостручних кадрова за научно – истраживачки рад, *Билтен основне заједнице науке региона Ниш*, 5(1986), стр. 17–25.

садржаје за научно-истраживачку и иновативну делатност, па образовање у овом смислу даровитих у свим облицима формалног и неформалног образовања, посебно да ли је то образовање прожето тежњом за утврђивањем истинитости, каузалности и корисности са становишта прогресивног и хуманог развоја друштва. Овај приступ је тим више потребан ако се има у виду да се друштво знања остварује у условима неолибералног капитализма са фетижирајућим значајем новца и комерцијализацијом трагања за знањем на рачун истинитости, иако је истина подсистем знања, како смо већ указали.

Овакво критичко промишљање у сагледавању образовања у облицима његовог остваривања у којима постоји, или треба да постоји, повезаност образовања и научно-истраживачког процеса и иновативне делатности. А такав облик образовања је *универзитет* који је од свог настанка представљао својеврсну заједницу наставника (професора) и студената у делатности за утврђивањем каузалних истинитих веза између појава у друштву и његовом окружењу као претпоставци за остваривање промена које се желе, и пре него што је знање постало основни фактор промена, па јединство и својеврсно промишљање образовне и научно-истраживачке делатности постаје неопходност у друштву које се означава као друштво знања¹⁵. За остваривање тог значаја потребна је не само реформа образовања, већ и сагледавање и остваривање нове улоге наставног кадра у њему.¹⁶ У остваривању те нове улоге треба имати у виду и промене које настају са његовом виртуализацијом¹⁷ и потребе повећања моралне одговорности носиоца научно-истраживачке и иновативне делатности.¹⁸

3. Разматрања о месту и значају универзитета у образовању за научно-истраживачку и иновативну делатност у савременом друштву за које се сматра да у све већој мери постаје друштво знања због улоге и значаја знања (науке) у његовом развоју, у условима када се то друштво знања у знатној мери остварује као неолиберално друштво са многим негативним обележјима, није могуће *изван анализе глобалног положаја образовања и науке у њему. И управо зато постоји знатан број студија и анализа које имају за своју основу овакав приступ у разматрању улоге универзитета у савременом друштву.* Међу овим студијама значајно место заузима и студија *Снежане Здиславне Семерник* урађене за руски „Центар научне политичке мисли и идеологије” о *глобалном положају науке и образовања у свету*, у којој је закључила „да нова идеологија све мери економским критеријумима, тачније идеологијом економизма”¹⁹ и да то води науку и образовање у суноврат. У овом контексту треба схватити *да је нова идеологија која се представља као*

¹⁵Данило Ж. Марковић, Значај научно-истраживачког рада наставника високих школа за остваривање високошколског образовања, *Универзитет данас*, 3-4 (1970), стр. 271–277.

¹⁶Данило Ж. Марковић, Иззови социологије образовања на прагу трећег миленијума, *Педагошка стварност*, 9 (2001), стр. 649–659.

¹⁷*Образовательная информация и неформальное образование*, Вестник научне труды, Москва, Издательство МНЭПУ, 2012, стр. 197–202.

¹⁸Данило Ж. Марковић, Стваралаштво и морал, Зборник *Стваралаштво као услов привредног развоја*, 1996, стр. 1–21.

¹⁹Зоран Милошевић, *Амфитеатар као пијаца*, „Печат”, 327/2015, стр. 56.

економоцентризам саставни део система погледа на свет, животну оријентацију у којој најважнију улогу има економија или тачније профит и филозофија живота која из тог произилази.²⁰ Економија постаје сама себи циљ, и сви ресурси, природа и људска личност, па и знање, тачније научно знање постају капитал и као такви постају предмет трговине. У оваквим условима економоцентристичко схватање живота негативно се одражава на све сфере људског живота, па и на образовање и науку; у том контексту и на универзитет и образовање за научно-истраживачку и иновативну делатност.

У условима економоцентризма наука и знање прелазе у сферу интелектуалних услуга које 'купује' одређена група људи, док су традиционална улога професора као слободних интелектуалаца и универзитета као оазе слободе укида.²¹

У условима неолиберализма настају крупне промене у организовању и садржају универзитета.

Модерни универзитет је приморан не да се бави образовањем и васпитањем студената, већ према идеологији економизма мора да зарађује новац. Научни пројекти су често идеолошка поставка неолиберализма или учествовање у креирању јавног мњења у циљу извођења пожељно обојених револуција.²²

И врло респектабилни научни радници и познати мислиоци указују – ако се не заустави неолиберална идеологија, економизам у њеној агесији на универзитет доводи до изумирања професуре у њеном традиционалном схватању као извора слободоумља и отпора тиранији.²³ Оваква обележја неолибералног универзитета одређујуће утиче на његов персонални састав и радну мотивацију. Тако да уместо да пишу, анализирају борећи се за одређене идеје и вредности, залажући се за боље друштво, на универзитетима често седе каријеристи који немају било какву идеологију сем новца и богатства, а универзитет представља декор.

Оваква професионална и економоцентрична усмереност универзитета и његових професора одређујуће утиче на статус студента. Идеални неолиберални универзитет је универзитет на даљину чије се скупљање не одобрава да би спречило њихово непредвидљиво понашање. Зато се и указује да је неолиберални универзитет непредвидљивих студената. Најбоље ако студенти 'студирају на даљину' па професори све чешће и све више добијају упутства електронским путем чиме је омогућен ефикаснији увид у њихов рад чиме се остварује контрола крупног капитала и корпорација над делатношћу професора, али и онемогућавају њихов непосредни контакт са студентима и утицај на критички приступ студената друштвеној неолибералној стварности. Јер, „власницима приватног капитала и компанијама нису потребни радници који ће тражити права, водити класну борбу или сумњати у истине

²⁰Danilo Ž. Marković, Savremene interkontinentalne antineoliberalne integracije – vesnici nove, pravednije i humanije (planetarne) ljudske civilizacije, *Poslovne studije*, 13-14(2015), стр. 43–65.

²¹Зоран Милошевић, цит. рад, стр. 57.

²²Исто.

²³Исто, стр. 59.

неолиберализма. Њима су потребни радници неосетљиви на дрштвене неправде и несклони побуни”.²⁴

4. Овај осврт на неке проблеме образовања даровитих за њихову припрему за бављење научно-истраживачком и иновативном делатношћу, посебно у дрштву које себе сматра и означава као дрштво знања полази од потребе указивања да свако сазнање о неким појавама, иако може бити истинито и доприносити у том смислу научном сазнању, то није сазнање у научном смислу значења те речи. То постаје и може бити научно сазнање, само ако се утврди њихов међусобни однос као каузални који карактерише строга логичка целина као конзистентна и истинита. Овим објашњењем да је таква само научна спознаја као логичка, као конзистентна целина омогућава се спречавање злоупотреба назива „знање” и „научно објашњење” у савременом друштву било у контексту полазишта са становишта прибављања позитивног значаја неолибералних односа као глобалних односа или прибављања таквог значаја регионалним и не ретко локалних односа, или *присвајања научних епитета „научним” појединцима и групама. Оваква тенденција постоји и са приватизацијом, и са њом комерцијализацијом универзитета. Праћене су и трговачким (финансијским) пословима.* И у овом контексту губе се основна обележја научних исказа као што су каузалност и строга логичка конзистентност између појава које су предмет проучавања и већ постојећих и утврђених научних истина. Када постану доминантне идеје на чију неприхватљивост указујем, долази до претварања истраживачких институција (па и универзитета), својеврсног претварања у неку врсту (по друштво опасно) места за трговину, и до фелеричног образовања оних који би требало да поседују *компетенције и компетентност* у друштву које има амбицију да буде друштво знања²⁵, у коме се промене у друштву заснивају на резултатима научно-истраживачке и иновативне делатности.

Образовање за научно-истраживачку и иновативну делатност одређено је већим бројем фактора почев од поимања научног сазнања преко указивања на штетност комерцијализације научне и иновативне делатност, *вредновања научних сазнања и њихових твораца до образовања и квалификација кадрова који организују и остварују то образовање*, који треба да буду оспособљени и мотивисани тежњом за научном знатижелношћу, који руководећа места у образовању заузимају у правно регуларним и научно верификованом способношћу долазећи до те функције на тржишту економизма. У ствари, тржиште кадрова који треба да раде на образовању даровитих за научно-истраживачке и иновативне делатности треба да *прихвате значај тог рада, као формирање знања као достојанства човека и човечности*, у том смислу као високо моралне и корисне делатности у

²⁴Данило Ж. Марковић, Компетенција и иновативност – основна парадигма високог образовања у наступајућем друштву знања, *Зборник радова Филозофског факултета у Приштини*, 1(2013), стр. 323–335.

²⁵Данило Ж. Марковић, Друштвене промене и друштвени статус универзитетских наставника, *Зборник Од лица до савременог универзитета и универзитета будућности*, Крагујевац, 1999, стр. 401–411.

људском друштву.²⁶ Формирање истраживача научника и иноватора прелази упутства за научни и иновативни рад и представља значајан допринос образовања за једну нову и правичнију и глобалнију цивилизацију. У овом контексту посматрано, образовање за научно-истраживачку и иновативну делатност има шири значај и захтева да буде схваћено и као допринос образовању за једну нову и правичнију глобалну (планетарну) цивилизацију. Овако схваћено образовање захтева критичко промишљање савремене цивилизације и односа уникалних цивилизација од којих неке исказују амбиције да постану планетарне, уништавајући или „гутајући” уникалне цивилизације, а неке својим облицима удруживања и односом према уникалним цивилизацијама, поштујући њихове идентитете могу се сматрати и весницима будуће планетарне и универзалне правичније глобалне цивилизације.²⁷ Ова ситуација која се карактерише плурализмом друштвених односа²⁸, већ и ново проучавање односа природе и друштва са становишта ноосферне стварности.²⁹

Литература:

- Lissmann, K. P. (2009), *Теорија необразованости – заблуде друштва знања*, Загреб.
- Ковачевић, Зоран (2014), *Сусрети и сукоб да науком*, Универзитетска књига, Нови Сад.
- Марковић, Данило Ж. (1971), Међузависност садржаја и карактер и значај њиховог проучавања у социологији рада, *Зборник радова Филозофског факултета* Универзитета у Нишу.
- Марковић, Данило Ж. (2002), *Знание это достояние человека и человечества*, МНЭПУ, Москва.
- Милошевић, Зоран (2015), Амфитеатар као пијаца, *Печат*, 32/2015.

²⁶Данило Маркович, Знание это достояние человека и человечества, Зборник трудов *Проблемы устойчивого развития и цивилизация*, МНЭПУ, 2002, стр. 36–38.

²⁷Опширније видети у раду аутора: *БРИК и савремено друштво*, „Теме”, Ниш, 2/2005, стр. 633–636.

²⁸Опширније видети у раду аутора: *Нове парадигме у проучавању интелектуалних, интеркултуралних и националних вредности*, Међународни тематски зборник, Косовска Митровица, Филозофски факултет, 2014, стр. 505–512.

²⁹В. Вернадска, *Биосфера и ноосфера*, Службени гласник, Београд, 2012, стр. 6–25.

Prof. Danilo Z. Markovic, PhD
Serbian Academy of Education
Belgrade

**ADDENDUM TO THE EXPLORATION OF EDUCATION OF THE GIFTED FOR THE
DEVELOPMENT OF COMPETENCY AND COMPETENCY
FOR CHANGE IN SOCIETY**

Summary: Education of the gifted and development of their competencies in the globalizing social circumstances is explored in this paper. We explore the influence of changes in science and technology, as well as the influence of the human factor on the productivity of work, its competencies and competencies in the market conditions of competitive battle. In this context we search for scientific research and study of the educated human – the human factor with at least two mutually connected standpoints, education for different human activities, positions and the human’s role in organizing that activity.

The question is addressed to what extent are the gifted connected with the new content, on the one hand, and on the other, to what extent is early identification of the gifted valued in the educational process, and not just from the point of view regarding the individual, but from the wider social standpoint of the preparation of the social elite which is a significant condition for scientific and humane education. The author supports the approach of competency and innovation as the basic paradigms of higher education, education of the gifted which is not arbitrary, but is something more and something different than a sum of strangeness and accidental cut outs from the scientific field. In this sense knowledge is more than just information, *it is information with certain meanings*.

Key words: education of the gifted, competencies, higher education, science.

